

**OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU OLAN ÖĞRENCİLERLE ÇALIŞAN
ÖĞRETMENLERİN YAŞADIKLARI SORUNLARIN İNCELENMESİ**

**INVESTIGATION OF THE PROBLEMS OF TEACHERS WORKING WITH
AUTISTIC CHILDREN**

Abdurrahman UYANIK

Prof. Dr. Hakan SARI

ÖZ

Araştırmanın amacı; otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilerle çalışan öğretmenlerin çocuklarla yaşadıkları sorunlara ve bu sorunların çözümüne yönelik sonuçlarını öğretmen görüşleri ışığında inceleyerek değerlendirmektir. Bu nitel araştırmada durum analizi kullanılmıştır. Veriler, otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilerle çalışan 10 öğretmene yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanarak toplanmış ve içerik analizi ile analiz edilmiştir. Otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilerde görülen ekolali, hiperaktivite, aşırı inatlaşma, stereotipik hareketler, göz kontağı, yalnız kalmada sorunlar, sınıfa zor uyum sağlama, iletişim problemleri, zarar verici olumsuz davranışlar, şiddete meyil, özbakım becerilerinde yetersizlikler öğretmenlerin en sık yaşadığı sorunlardan olduğu belirlenmiştir. Öğretmenler otizm spektrum bozukluğu yaşayan öğrencilerin eğitiminde; sık tekrarlar yaparak, farklı araç gereçler kullanarak, öğretim yöntem ve tekniklerini çeşitlendirerek ve sınıfı yeniden düzenleyerek davranış, beceri ve kavramları gündelik hayatlarında kullanabilecek işlevselliğe dönüştürme görüşünde oldukları tespit edilen bulgulardandır. Otizm spektrum bozukluğu yaşayan öğrenciler diğer yetersizlikleri olan öğrencilere göre sosyal iletişim, öğrenme güçlüğü ve duygu, davranış bozukluğu konusunda oldukça farklı davranışlar sergilemekte ve öğrenmeye ve iletişime çok açık olmadıkları için özellikle deneyimli, tecrübeli ve kendini bu alanda geliştirmiş öğretmenlere ihtiyaç duyulmaktadır. Özel Eğitim Bölümü mezunlarının dışındaki öğretmen yetiştirme programından mezun olan öğretmenlerin otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilerin eğitimlerini oldukça fazla önemsedikleri ancak bu alan ile ilgili aldıkları hizmet içi eğitimlerin yetersiz olduğu ve bu nedenle öğretmenlerin farklı seminer ve kurslara katılmak istedikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Otizm Spektrum Bozukluğu olan Öğrenci, Günlük Yaşam Becerileri, Nitel Araştırma, Öğretmen Sorunları

Abstract

The aim of the study is to examine and evaluate the results of teachers working with children with autism spectrum disorders in relation to their problems with children and to solve these problems in the light of teachers' opinions. Interview Technique was used in this study which semi – structured was preferred among the qualitative research designs. The data were collected using semi-structured interview from 10 teachers working with autistic children and the findings were analysed through content analysis. The findings from this research are echolalia, hyperactivity, excessive technique stubbornness, stereotypic movements, eye contact, problems in being alone, difficult adaptation to class, communication problems, damaging negative behaviors, tendency to violence, and inadequacy in self - care skills, which were the most common problems existed with autistic students. Teachers of the autistic students face frequent repetitions, using different tools, diversifying in teaching methods and techniques, and rearranging the classroom which are among the findings that are thought to transform behaviors, skills and concepts into functionality used in daily life. In conclusion, autistic students exhibit quite different behaviors in terms of social communication, learning disability and emotion and behavior disorders compared to the students with other disabilities because they are not very open to learning and communication they need especially from the view of experienced and self - developed educators. It can be concluded that the teachers give great importance to the education of autistic students but the in-service trainings they receive are insufficient and therefore the teachers want to attend different seminars and in service trainings.

Keywords: *Autism Spectrum Disorders, Daily Living Skills, Qualitative Research, Teacher Training.*

I GİRİŞ

Günümüzde çağa ayak uydurmak için ÷lkemizde ve dünyamızda özel yetersizliği olan bireylerin toplumsal yaşama katılımlarını sağlamanın önemli olduğu belirtilmektedir. 07.07.2018 tarih ve 30471 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde (2018) “Özel eğitim ihtiyacı olan birey, bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından anlamlı düzeyde farklılık gösteren birey” olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca, 07.07.2018 tarih ve 30471 sayılı Resmi Gazetede özel eğitime gereksinim duyan çocuklar arasında, özel yetenekli birey, zihin engelli bireyler, otizmi olan bireyler, görme engelli birey, bedensel engelli birey ve işitme engelli birey yer almaktadır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilerle çalışan öğretmenlerin çocuklarla çalışırken yaşadıkları sorunları, bu sorunların çözüm yollarını ayrıca öğretmenlerin sınıfında hangi düzenlemeler yaptığını belirleyebilmektir. Bu amaç ışığında aşağıdaki araştırma sorularına yanıt verilmiştir.

1. Öğretmenlerin otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilerde gözlemediği davranışsal özelliklerle ilgili görüşleri nelerdir?
2. Öğretmenlerin otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilerde gözlemedikleri davranışsal özelliklerle ilgili olarak sınıf ortamında yaptıkları düzenlemeler ve kullandıkları öğretim yöntemleriyle ilgili görüşleri nelerdir?
3. Öğretmenlerin otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilerin eğitiminde en çok sorun yaşadığı kavram ve beceri öğretilimiyle ilgili sorunlar hakkındaki görüşleri nelerdir?
4. Otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilerin okul devamsızlıklarının nedenleriyle ilgili öğretmen görüşleri nelerdir?

Otizm Spektrum Bozukluğu

Birkan'a (2009) göre, otizm günümüzde yetersizlik grupları içerisinde eğitimsel çalışma alanı olarak en popüler alanlardan biridir. Genel eğitimdeki yeniliklere benzer bir şekilde otizm alanında da öğretim çalışmaları çeşitlenme sürecindedir. Otizm spektrum bozukluğu olan bireyler, aşağıdaki tipik davranışların en az yarısını gösterirler. Bu davranışlar ya da belirtiler çok hafif veya çok şiddetli olabilir. Ayrıca her bir belirtinin etkisi diğerlerinden farklı olabilir. Bu belirtiler şunlardır:

1. Diğer çocuklarla ilişki kurmakta zorluk çekerler,
2. Her şeyin aynı olmasını istemek, rutin davranışlar sergilemek,
3. Uygunsuz ve sebepsiz gülmek, ağlamak,
4. Tehlikeye karşı duyarsızlık,
5. Göz temasının çok az ya da hiç olmaması,
6. Sürekli aynı oyunları oynamak,
7. Acıya karşı duyarsızlık,
8. Ekolali (cevap vermek, yerine söyleneni tekrar etmek),
9. Yalnız kalmayı tercih etmek,
10. Temastan, kucağa alınmaktan ya da sevimliden hoşlanmamak,
11. Objeleri kendi etrafında çevirmek,
12. Seslere karşı aşırı duyarlılık ya da aşırı duyarsızlık,
13. Objelere gereksiz yere bağlanmak,
14. İhtiyaçlarını belirtmekte zorlanmak,
15. Konuşma yerine hareketlerle ihtiyaçlarını belirtmeye çalışmak,
16. Aşırı hareketlilik ya da aşırı hareketsizlik,
17. Bir sebep olmadan üzüntü duymak, strese girmek,
18. Normal öğrenme metotlarına karşı duyarsızlık,
19. Motor hareket gelişiminde yetersizlik, olarak sıralanmaktadır.

Kanner (1943) tarafından tanımı yapılan otizm spektrum bozukluğu, günümüzde birçok araştırmacı tarafından çeşitli tanı sistemleriyle incelenmektedir (Rogers, 2000). Amerikan Psikiyatri Derneği tarafından geliştirilen ICD-10 ve DSM IV'e göre otizm spektrum bozukluğu, sürekli gelişimsel bozukluklar grubundadır (Doyle ve Iland, 2004). Otizm spektrum bozukluğu, sosyal ve iletişim becerilerinin oluşmasını olumsuz etkileyen yaygın

gelişimsel bir bozukluktur (Lovannone, Dunlap, Huber ve Kincaid, 2003). Amerikan Psikiyatri Birliği (2013) (American Psychiatric Association - APA) tarafından yayınlanan Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı'nda (5.Baskı; Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders: DSM-V) (2013) Otizm Spektrum Bozukluğu sınırlı ve yineleyici/tekrarlayıcı davranış gösteren, aynılıkta ısrar, sosyal iletişim ve etkileşimdeki süreğen yetersizlikler, rutinlere aşırı bağlılık ve duyuşal uyarılara aşırı duyarlılık veya duyarsızlıkla kendini gösteren doğum sonrası 12 ay gibi belirtileri görülen 18 -24 aylarda ise yoğunlaşan gelişimsel bir yetersizlik olarak tanımlanmaktadır (APA, 2013).

Otizm ve Spektrum Bozukluğu Olan Bireylerin Türkiye'deki Eğitimi

Otizm spektrum bozukluğu olan bireylerin her tür ve kademedeki eğitimlerini kaynaştırma / bütünleştirme yoluyla sürdürmeleri temel olmakla birlikte bu bireylere yönelik özel eğitim kurumları veya özel eğitim sınıfları da açılabilir. Aşağıda son yayımlanan Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde (2018) yer alan bilgilere göre otizm spektrum bozukluğu olan bireylerin eğitim aldıkları okullar hakkında bilgiler verilmektedir.

Kaynaştırma/Bütünleştirme Yoluyla Eğitim Uygulamaları: Madde 22, otizm spektrum bozukluğu olan bireyler alınan rapora göre her tür ve her kademedeki eğitimlerini kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla eğitim ortamlarında sürdürebilirler. Bu eğitim kurumları okul öncesi eğitim, ilköğretim veya mesleki ve teknik eğitim programlarının uygulandığı yerlerdir.

Destek Eğitim Odası: Madde 25, tam zamanlı kaynaştırma / bütünleştirme yoluyla eğitime devam eden otizm spektrum bozukluğu olan öğrenciler için il veya ilçe milli eğitim müdürlükleri tarafından öğrencinin okulunda destek eğitim odası açılabilir. Bu yerlerde öğrencilerin eğitim göz önüne alınarak bire bir eğitim yapılır. Ayrıca bu eğitim ortamlarında aynı seviyede olan en fazla üç öğrenci bir arada grup eğitimi de yapılabilir.

Özel Eğitim Sınıfları: Madde 26, İl veya İlçe Özel Eğitim Değerlendirme Kurulu Raporuna göre ayrı bir sınıfta eğitim almalarına karar verilen otizm spektrum bozukluğu olan öğrenciler için resmi ve özel okullarda rapor doğrultusunda Valilik Oluru ile özel eğitim sınıfları açılabilir.

İlköğretim Programı Uygulayan Özel Eğitim Sınıfları: Madde 27, İlkokul 4. Sınıfı tamamlayan öğrencilerin 5inci sınıftan itibaren akranlarıyla normal sınıflarda tam zamanlı kaynaştırma / bütünleştirme uygulaması yoluyla aynı sınıfta eğitim görebilirler. İmam Hatip

Ortaokulları dışında diğer ortaokullar ile ilkokullar bünyesinde hafif düzeyde otizm spektrum bozukluğu olan öğrenciler için özel eğitim sınıfları açılabilir. Bu sınıflarda birleştirilmiş sınıf eğitim uygulaması yapılabilir. Öğrenciler ilköğretim programlarını takip ederler. Öğrencilerin takip ettikleri programlara göre bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlanır.

Özel Eğitim Programı Uygulayan Özel Eğitim Sınıfları: Madde 28, Okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve mesleki eğitim veren ortaöğretim kurumlarında özel eğitim programı uygulayan özel eğitim sınıfları açılabilir. Bu sınıflarda otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilere birleştirilmiş sınıf uygulaması ile eğitim yapılır.

Özel Eğitim İhtiyacı Olan Bireyler İçin Açılan Okul Öncesi Eğitim Kurumları: Madde 30, 36 ayını tamamlayan ve 66 ayını doldurmayan otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar için özel eğitim anaokulu açılabileceği gibi bu çocuklar için, ilkokul kademesinde eğitim veren özel eğitim okulları, bağımsız anaokulları ve diğer ilkokullar bünyesinde özel eğitim anasınıfları da açılabilir.

Özel Eğitim İhtiyacı Olan Bireyler İçin Açılan İlköğretim Kurumları: Madde 31, Orta veya ağır düzeyde zihinsel yetersizliği olan bireyler ile orta veya ağır düzeyde otizm spektrum bozukluğu olan bireyler için gündüzlü özel eğitim uygulama okulu (I. Kademe) ve özel eğitim uygulama okulu (II. Kademe) açılabilir.

Özel Eğitim İhtiyacı Olan Bireyler İçin Açılan Ortaöğretim Kurumları: Madde 32, Otizm spektrum bozukluğu olan bireyler için mesleki eğitim veren okullar açılabilir. İlköğretim programlarını tamamlayan genel veya mesleki ve teknik ortaöğretim programlarına devam edemeyecek durumdaki hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan öğrenciler ve hafif düzeyde otizm spektrum bozukluğu olan öğrenciler için iş ve mesleğe yönelik bilgi ve beceriler kazandırmak amacıyla gündüzlü özel eğitim meslek okulları açılabilir. Özel eğitim uygulama okulunda (II. Kademe) veya bu okulun programını uygulayan özel eğitim sınıfında eğitimini tamamlayan öğrenciler ile ortaöğretim programlarına devam edemeyecek durumdaki orta veya ağır düzeyde zihinsel yetersizliği olan öğrenciler ile orta veya ağır düzeyde otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilere gündüzlü özel eğitim iş uygulama okulu (III. Kademe) açılabilir.

Özel Eğitim Meslek Okulu

Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (2018) Madde 32, İlköğretim programlarını tamamlayan; genel veya mesleki ve teknik ortaöğretim programlarına devam edemeyecek durumdaki hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan öğrenciler ile hafif düzeyde otizm spektrum bozukluğu olan öğrenciler için iş ve mesleğe yönelik bilgi ve beceriler kazandırmak amacıyla gündüzlü özel eğitim meslek okulları açılabilir. Hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan öğrenciler ile hafif düzeyde otizm spektrum bozukluğu olan öğrenciler aynı okulda farklı şubelerde eğitim görürler. Sınıf mevcudu otizm spektrum bozukluğu olan bireyler için 4 öğrencidir. Bu okullara kayıt olabilmek için öğrenci en fazla 27 yaşından gün almamış olması gereklidir.

Özel Eğitim İş Uygulama Okulu

Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (2018) Madde 32; orta veya ağır düzeyde zihinsel yetersizliği ile orta veya ağır düzeyde otizmi olan öğrenciler için Özel Eğitim Uygulama Okulu (III. Kademe) programı uygulayan sınıflar açılabilir. Ortaöğretim programlarına devam edemeyecek durumdaki orta veya ağır düzeyde zihinsel yetersizliği olan öğrenciler ile orta veya ağır düzeyde otizmi olan öğrencilere gündüzlü Özel Eğitim Uygulama Okulu (III. Kademe) açılır.

Bu okullarda eğitim hizmetlerinin yürütülmesinde aşağıdaki hususlar dikkate alınır:

- a- Bakanlıkça hazırlanan özel eğitim programı uygulanır.
- b- Programda yer alan iş becerilerine yönelik kazanımlara ilişkin uygulamalar derslikte ve uygulama sınıfında yürütülür.
- c- Orta veya ağır düzeyde zihinsel yetersizliği olan öğrenciler ile orta veya ağır otizmi olan öğrenciler ayrı şubelerde eğitim görürler. Sınıfların mevcutları en fazla; zihinsel yetersizliği olanlar için 8, otizmi olan öğrenciler için 4 öğrenciden oluşur. Uygulama sınıflarında grup sayılarının oluşturulmasında sınıf mevcutları esas alınır.
- ç- Dersler özel eğitim öğretmeni tarafından okutulur. Ancak görsel sanatlar, müzik beden eğitimi alanlarına ilişkin dersler, din kültürü ve ahlak bilgisi dersi ile iş becerilerine yönelik dersler ilgili alan öğretmenleri tarafından okutulur. Alan öğretmeni tarafından okutulan derslere özel eğitim öğretmeni de ders işlenişine destek vermek üzere katılır.

- d- Bir ders saati süresi 40 dakika olup ders saati ve derslerin dağılımı haftalık ders çizelgesine göre uygulanır.
- e- Dönem sonlarında öğrencilere karne ve bireysel gelişim raporu verilir. Öğrencilere mezun olduklarında Özel Eğitim Uygulama Okulu (III. Kademe) Diploması düzenlenir.

Öğretmen Yetiştirme

Türkiye’de eğitim sisteminin en önemli parçası öğretmendir. 1982 yılında 2547 sayılı yasa ile eğitim fakülteleri üniversitelere bağlanmıştır. Aynı yasa ile başlangıçta öğretim süreleri 2 yıl olan eğitim yüksek okulları ilköğretim okullarına öğretmen yetiştirmek için düzenlenmiştir.1989 yılında bu yüksek okullar 4 yıla çıkarılarak 1992 yılında eğitim fakültelerine dönüştürülmüştür. Öğretmenlik dersleri yeniden yapılandırılmış ve derslerle ilgili materyaller geliştirilmeye çalışılmıştır. Öğretmen yetiştirmede beceri modeli, uygulanmış bilim modeli ve yansıtma modeli uygulanmıştır(Ekiz, 2006). Günümüzde özel eğitim öğretmenleri eğitim fakültelerinin özel eğitim bölümlerinde 4 yıl teorik ve uygulamalı dersler görmektedir. Bu fakültelerden yetişen öğretmen adayları Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı okullarda öğretmen olarak görev yapmaktadır.

Öğretmen Yeterlilikleri

Öğretmen yeterlikleri, öğretmenlerin mesleklerini etkili ve verimli bir biçimde yerine getirebilmek için sahip olmaları gereken bilgi, beceri ve tutumlar olarak tanımlanmaktadır(Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), 2017). Öğretmenlik mesleği ve bu mesleği yürüten profesyonellerin, mesleğin şartlarını yerine getirişleriyle ilgili düzenlemeler Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan günümüze kadar hep tartışılan bir alandır (Seferoğlu, 2004). Geçmişten günümüze öğretmenlerin yeterlik alanları, özel alan bilgi ve becerileri konu alanı bilgisi ve meslek bilgisi olmak üzere üç başlık altında toplanmıştır (Çelik, Yorulmaz ve Çokçalışkan, 2019). Öğretmen yetiştirme, hemen bütün ülkelerde, özellikle 2000’li yıllardan günümüze kadar “gelecek merkezli” olarak ele alınan “yirmi birinci yüzyılın öğretmenlerinin yetiştirilmesi” konusunda ulusal ve uluslararası boyutta araştırmaların ve toplantıların yapıldığı ve raporların hazırlandığı bir konudur (Şişman, 2009). Öğretmenlerin mesleki gelişmesi ve eğitimi öğretmen yeterliliklerinde üzerinde durulması gereken önemli bir konudur (Assuncao, Hilton ve Niklasson, 2008). Öğretmen yeterliliklerine göre öğretmen yetiştiren programlar sürekli güncellenmektedir (Şişman, 2009). Milli Eğitim Bakanlığı, öğretmenlik mesleği genel yeterlikleri (2017) kapsamında öğretmenlerin mesleğe kabulünde

adaylık ve yetiştirme süreci aşamalarının da yeterlikler çerçevesinde oluşturulacağı ve böylelikle aday öğretmenlerin de mesleğe hazır hale gelmesinin sağlanacağı ifade edilmektedir. Öğretmenlerin genel yeterliklere sahip olması eğitim süreçlerinin daha verimli olması ve geliştirilmesi açısından önemlidir (Çelik, Yorulmaz ve Çokçalışkan, 2019). Bu araştırmanın amacı, otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilerle çalışan öğretmenlerin çocuklarla çalışırken yaşadıkları sorunları, bu sorunların çözüm yollarını ayrıca öğretmenlerin sınıfında hangi düzenlemeler yaptığını belirleyebilmektir.

II YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde; araştırmanın deseni, çalışma grubu, veri toplama araçları ve verilerin analizi ile bilgilere yer verilmiştir.

Araştırma Modeli

Nitel araştırmalarında en çok kullanılan veri toplama şekli görüşmedir. Olgulara dair yaşantıları ve anlamları meydana çıkarmak için görüşmenin araştırmacılara sunduğu etkileşim, esneklik ve sondalar yoluyla irdeleme özelliklerinin kullanılması lazımdır (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 74). Nitel araştırma deseninde yapılan bu araştırmanın verileri görüşme yöntemlerinden biri olan yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak toplanmıştır. Bu araştırmada nitel araştırma desenlerinden biri olan durum çalışması tekniğinden faydalanılmıştır.

Yarı yapılandırılmış görüşme: Yapılandırılmış ve yapılandırılmamış görüşme arasındaki görüşmeler yarı yapılandırılmış görüşmedir. Yarı yapılandırılmış görüşmeler, konu alanında araştırmacının aydınlatmak istediği alana dayanan bir dizi açık uçlu soruyu içerir (Karasar, 2000). Yapılandırılmış görüşmede amaç, görüşülen bireylerin verdikleri bilgiler arasında benzerlik ve farklılıkları saptamak ve buna göre karşılaştırmalar yapmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu teknikte, araştırmacı önceden sormayı planladığı soruları içeren, bir görüşme formu hazırlar ve soruları sistematik olarak katılımcılara sorar, ancak katılımcılara ayrıntılara inebilmelerine yetecek kadar özgürlük verilir (Altunışık ve diğerleri, 2001).

Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinin araştırmacıya sunduğu en önemli kolaylık, görüşmenin önceden hazırlanmış görüşme formuna bağlı olarak sürdürülmesi nedeniyle daha sistematik ve karşılaştırılabilir bilgi sunmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklarla çalışan öğretmenlerin yaşadıkları sorunlar ve bu sorunların çözümüne yönelik farklılaşmaların, öğretmenlerin deneyimlerine bağlı olarak araştırmak ve açıklamak için yapılmış bu araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme deseni uygun bir araştırma zemini oluşturduğu için tercih edilmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu; 2019- 2020 eğitim öğretim yılı Konya ili ve Meram ilçesindeki aynı binada öğrenime devam eden bir ilkokul ve ortaokulda 20 (yirmi) otizm spektrum bozukluğu olan öğrenciye eğitim vermekte olan 10 özel eğitim öğretmeninden oluşturmaktadır. Bu kurumda 10 özel eğitim öğretmeni görev yapmaktadır. Çalışma grubundaki öğretmen sayısı elde edilecek verilerin genellenebilmesi ve geçerli olabilmesi için yeterli bir sayı olarak değerlendirilmiştir. Çünkü nitel araştırma desenlerinde veri kaynakları araştırmanın odaklandığı olguyu deneyimleyen ve bu olguyu dışarıya yansıtabilecek bireyler ya da gruplardır. (Yıldırım ve Şimşek, 2016).Bu araştırmada uzun görüşmeler veya birden çok seans gerektiren görüşmeler yapılabildiği için örneklemin sınırlı kalması oldukça normaldir. Ayrıca araştırma konumuz gereği örnekleme dahil edilecek bireylerin sınırlı olması da nedenlerden biridir.

Araştırma kapsamında görüşme yapılan öğretmenlerin demografik özellikleri Tablo 1.'de sunulmuştur.

Tablo 1.Öğretmenlerin Demografik Özellikleri

Katılımcılar	Cinsiyet	Unvan	Yaş	Kıdem
Öğretmenler	Bay:6	Öğretmen: 10	25-35: 4 öğr.	1-5 yıl:4
	Bayan:4	Uzman Öğretmen:0	36-45: 5 öğr.	6-10 yıl:0
			46 ve üzeri:1	11-15 yıl:4
				16 ve üzeri:2

Bu çalışma, Konya ili Meram ilçesinde A okulunda tek binada ilkokul ve ortaokul otizm spektrum bozukluğu olan çocukların öğretmenlerinin yarı yapılandırılmış görüşme sorularına verdikleri yanıtlarla sınırlıdır. Araştırma veri toplama yöntemi olarak belirlenen yarı yapılandırılmış görüşme yönteminin sınırlılıklarını taşımaktadır.

Veri Toplama Araçları

Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği bireylerin, çeşitli konulardaki bilgi, düşünce, tutum ve davranışları ile bunların olası nedenlerinin öğrenilmesinde en derinliğine öğrenme yolu olarak kullanılan bir yöntemdir (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Öğretmenlerin otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilerle yaşadıkları sorunlar ve uygulamalara ilişkin görüşlerini belirlemek için konuyla ilgili mevcut alanyazını ve uzman görüşünden yararlanılarak ana sorular, alternatifleri ve sondalar oluşturularak on iki (12) maddeli yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme, konu alanında araştırmacının aydınlatmak istediği alana dayanan bir dizi açık uçlu soruyu içerir (Karasar, 2000). Araştırmacı tarafından geliştirilen form üç öğretmene pilot olarak uygulanmış ve uzmanlardan dönüt alınarak görüşme soruları yeniden düzenlenmiştir. Yapılan bir takım değişikliklerle soruların fonksiyonel olduğu anlaşılmış ve araştırmanın iç tutarlılığı ile kapsam geçerliliği arttırılmaya çalışılmıştır. Araştırmada olası yanılığın önüne geçmek, veri analizinin daha güvenli ve araştırmanın hedefine ulaşabilmesi için; araştırmacının araştırmaya katılan her kişiye aynı soruları aynı biçimde ve aynı sözcüklerle sorması (Tümüklü, 2000), gerekliliği göz önünde bulundurulmuş ve dijital olarak da kaydedilmiştir.

Araştırma verileri yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak toplanmıştır. Yapılacak görüşmeler için öncelikle alan-yazın, dergi, makale, kitap, internet ortamı taraması yapılmıştır. Görüşme soruları taramalardan sonra uzman görüşü alınarak düzenlenmiştir. Öte yandan kapsam geçerliliği ve görünüş geçerliliği için de uzman görüşüne başvurulmuştur. Araştırma kapsamında özel eğitim sınıf öğretmenleri ile yapılacak görüşmeler için okul müdürlerinden randevu alınmış ve öğretmenlerle yüz yüze görüşme yapılmıştır. Öğretmenlerin boş dersleri veya öğle araları tercih edilmiştir. Otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilerin öğretmenlerinin gözlemlerle öğrencilere yönelik uyarlamalar hakkında sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin neler olduğu alt problemlere yanıt olacak şekilde 25-30 dakikalık bireysel görüşmelerle yapılmıştır. Öğretmenlerin doldurmuş oldukları formlar ÖĞR₁-ÖĞR₁₂ sıra numarası ile kodlanmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

2019-2020 eğitim öğretim yılının birinci döneminde otizm sınıfında görev yapan 12 özel eğitim öğretmeniyle yapılan görüşmeler, okullarda aynı zamanda başlatılıp ve sonlandırılmıştır. Öğretmenlerin görüşlerinin toplanmasında aşağıdaki aşamalar izlenmiştir.

1. Öğretmenlere önce araştırmanın amacı açıklanmıştır.
2. Görüşme formu öğretmenlere bireysel olarak dağıtılmıştır.
3. Gerekli açıklamalar hepsine yapılmıştır.
4. Öğretmenlerin maddeleri samimi ve içtenlikle cevaplamaları istenmiştir.
5. Öğretmenlerin anlamadıkları sorular samimi bir şekilde araştırmacı tarafından öğretmenlere açıklanmıştır.
6. Sesli görüşmeler kayıt altına alınmıştır.
7. Daha sonra kayıt altına alınan bu görüşmeler analiz edilmiş ve görüşme formları da incelenerek yazıya aktarılmıştır.

Bu araştırmada, ses kaydı aracılığıyla toplanan verilerin çözümlenmesinden sonra öğretmenler tarafından 12 tane yarı yapılandırılmış görüşme soruları ses kayıt cihazı ile dijital kayıt yapılarak verilen yanıtların tutarlı olup olmadığı kontrol edilmiş ve kayıtlar veri haline getirilmiştir. Verilere içerik analizi yapılmıştır. Nitel araştırmalarında veri analizi, yaşantıları ve anlamları meydana çıkarmaya dairdir. Bu amaç ile gerçekleştirilen içerik analizinde verinin kavramsallaştırılması ve olguyu tanımlayabilecek temaların gün yüzüne çıkartılması hedeflenir. Sonuçlar betimsel bir anlatım ile sunulur ve sık sık doğrudan alıntılara yer verilir. Bunun yanında ortaya çıkan temalar ve örüntüler çerçevesinde ulaşılan bulgular açıklanır ve yorumlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Bu araştırmada içerik analizi sonucu veriler kavramlaştırılarak kodlanmış ve nicel verilere dönüştürülmüştür. Dönüştürülen nitel veriler betimsel istatistik yöntemleriyle yorumlanmıştır. Betimsel istatistik bir değişkene ilişkin sayısal değerlerin toplanması, betimlenmesi ve sunulmasına olanak sağlayan istatistiksel işlemleri tanımlar. Bir örneklem üzerinde ya da ulaşılabilen durumlarda evrenin tamamından gözlem yaparak elde edilen verileri kullanarak, araştırmaya katılan bireylerin ya da objelerin özelliklerini belirlemeyi amaçlayan süreçtir(Büyüköztürk, 2004).Betimsel istatistik yaklaşımına göre, elde edilen veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Betimsel analizde, görüşülen ya da gözlenen bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer verilir. Bu tür analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır. Bu amaçla elde edilen veriler, önce sistematik ve açık bir biçimde betimlenir. Daha sonra yapılan bu betimlemeler açıklanır ve

yorumlanır, neden – sonuç ilişkileri irdelenir ve birtakım sonuçlara ulaşılır. Ortaya çıkan temaların ilişkilendirilmesi, anlamlandırılması ve ileriye yönelik tahminlerde bulunulması da araştırmacının yapacağı yorumların boyutları arasında yer alabilir(Yıldırım ve Şimşek, 2016). Betimsel istatistik, araştırmanın sonucu ile ilgili yorumlar yapılması ve ileriye yönelik tahminlerde bulunulması amacıyla kullanılmıştır.

III BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde, öğretmenlerle yapılan görüşme verilerinin analizi sonucunda elde edilen bulgular ve yorumlar sunulmuştur. Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklarla çalışan öğretmenlerin yaşadıkları sorunların incelenebilmesi için temalar elde edilmiş ve bu temalar doğrudan alıntılarla desteklenmiştir.

Öğrencilerde Gözlemlenen Davranışsal Özellikler

Otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilerin en belirgin davranışlar öğretmenlerle yapılan görüşmeler sonucunda temalar şeklinde Çizelge 1’de sunulmuştur.

Tablo 2. Öğretmenlerin Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Öğrencilerin En Belirgin Özellikleri İle İlgili Görüşleri

	Temalar	f
1.	Ekolu Konuşmalar	2
2.	Göz Konağı	1
3.	Streotipik Hareketler	1
4.	İnatlaşma Davranışları	2
5.	Sınıfa Uyumda Zorlanma	2
6.	Aşırı Hareketlilik/ Hiperaktivite	1
7.	Yalnız Kalmak İstememeleri	1
8.	Haz Alma Davranışlarına (emme, tükürme, yalama vb.) aşırı bağlılık	1

Tablo 2.’deki temalar incelendiğinde; otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilerin ekolu konuşma, inatlaşma davranışları, sınıfa uyumda zorlanma gibi davranışsal özellikler sergiledikleri konusunda daha çok öğretmen fikir beyan ettiği saptanmıştır.

Bu öğretmenlerle konu ile ilgili görüşmede; “*otizm spektrum bozukluğu olan öğrenciler aynı davranışı sürekli tekrar etme, inatlaşma, sınıf düzenine çok zor uyum sağlama gibi*

davranışları oldukça belirgin görülmektedir” (Ö2) , diyerek bu öğrencilerin davranışsal özelliklerinin bazılarına vurgu yapmıştır.

“Bu öğrencilerin dediğini yaptırma ve söylenen kelimeleri tekrara etme konusunda oldukça inatçı oldukları görülüyor”(Ö5) şeklindeki düşüncesi davranışsal özelliklerinden belirgin olanlarını gözlemlediğini göstermektedir.

Öğrencilerde Gözlemlenen Davranışsal Özelliklerle İlgili Olarak Sınıf Ortamında Yapılan Düzenlemeler

Öğretmenlerin sınıf ortamında öğrenciler için yaptığı düzenlemelere yönelik yaptıkları çalışmaları anlatan temalar Tablo 3’de sunulmuştur.

Tablo 3. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Öğrencilerle İlgili Sınıf Ortamında Yapılan Düzenlemeler İle İlgili Öğretmen Görüşleri

Temalar	f
1. Sınıfta Bulunan Tüm Eşyaların Sabitlemesi	3
2. Öfke Nöbeti İçin Sakinleşme Alanı Oluşturmak	1
3. Sınıfı Oldukça Yalın ve Sade Yapmak	4
4. Yumuşak ve Yutulacak Materyallerden Sınıfı Arındırmak	2
5. Yapılan İş ve Etkinliklerin Belirli Bir Saate Göre Rutinleştirilmesi	2

Öğretmenlerden sınıftaki eşyaları sabitlediklerini belirten 3 öğretmen, sınıflarını düzenleyip sadeleştirdiklerini belirten 4 öğretmen, yumuşak ve yutulacak malzemeleri ortaya koymadıkları belirten 2 öğretmen ve yemek saatlerini ve diğer etkinlikleri bir düzene koyduklarını ifade eden 2 öğretmen ve öfke nöbeti için sakinleşme alanı oluşturduğunu söyleyen 1 öğretmen olduğu saptanmıştır.

“Yalın ve sade bir sınıf için düzenlemeler yapıyorum ve buna çok dikkat ediyorum”(Ö5), “Çok basite indirgenmiş sınıf kurallarına uyma düzenlemeleri yaparak, öğrenciler için tehlike arz edebilecek eşya ve benzeri materyalleri ortalıkta bırakmamaya özen gösteriyorum” (Ö4) ifadelerini kullanmıştır. Otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilerin tehlikeleri sezememe, kendini koruma konusundaki eksiklikleri, rutin ve düzeni sevme, karışıklıktan ve değişikliklerden hoşlanmama davranışları düşünüldüğünde sınıf içerisinde Tablo 3’deki temalarda geçen düzenlemelerin öğretmenler tarafından yapılması oldukça doğru çalışmalar olarak değerlendirilebilir.

Sınıfta Kullanılan Öğretim Yöntemleri ve Teknikleri

Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Öğrencilere Eğitim Verirken Öğretmenlerin Kullandığı Yöntem ve Teknikler Yapılan Görüşmelerden Yola Çıkararak Tablo 4.'deki gibi temalarla anlatılmaya çalışılmıştır.

Tablo 4. Öğretmenlerin Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Öğrencilerin Eğitiminde Kullandıkları Yöntem ve Teknikler İle İlgili Görüşleri

Temalar	f
1. Uygulamalı Davranış analizi	3
2. Oyun ve Drama İle Öğrenme	3
3. Soru ve Cevap Tekniği	2
4. Yaparak yaşayarak öğrenme	3
5. Akran İle Öğrenme	2
6. Görseller yardımı İle Öğrenme	2
7. Buluş Yoluyla Öğrenme	2
8. Uygulamalı Davranış ve Beceri Analizi	1

Tablo 4.'deki temalar incelendiğinde öğretmenlerin otistik öğrencilerin seviyelerine ve öğrenecekleri alanlara göre çok farklı yöntem ve teknikleri tercih ettikleri belirlenmiştir. Örneğin kullandığı yöntem ve tekniklerden bahseden öğretmen bu durumu şöyle ifade etmiştir; “ *bu öğrencilerin eğitiminde slayt ve görsellerden çok faydalanyorum ve öğrencileri ödüllendirerek ve ödevlendirme yaparak davranışlarını pekiştirmeye çalışıyorum.*” (Ö4) , “*Öğrencilerin eğitiminde pekiştireçleri çok kullanıyorum, onlara model olmaya çalışıyor ve performanslarını belirlemek için farklı yöntem tekniklere derslerimde yer veriyorum*” (Ö5) ifadelerini kullanmıştır.

Öğretmenlerin otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilerin eğitiminde tercih ettiği araç ve gereçler Tablo 5.'de gösterilmiştir

Tablo 5. Öğretmenlerin Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Öğrencilerin Eğitiminde Kullandıkları Araç ve Gereçler İle İlgili Görüşleri

Temalar	f
1. Ahşap materyaller	3
2. Plastik materyaller	1
3. Kalem, kağıt ve Kırtasiye Gereçleri	7
4. Akıllı Tahta	2
5. Ders Kitapları	2
6. Oyun hamurları ve Oyuncaklar	1

Öğretmenlerin en çok kullandığı araç ve gereçler incelendiğinde kalem, kağıt ve kırtasiye materyalleri olduğu ve bu malzemelerin oldukça işlevsel ve ulaşmasının kolay oluşunun kullanımını artırdığını göstermektedir. Bunun yanında öğretmenler sert ve sağlıklı olan ahşap materyalleri de çok kullandıklarını ifade etmişlerdir. Bu konuda görüş bildiren; *“işime yarayacak her türlü materyali eğitimde kullanırım, defter, silgi, kalem, boya, oyun hamuru, oyuncaklar, akıllı tahta ve diğer materyaller en çok kullandığım araç gereçlerdendir,”* (Ö9) diyerek araç ve gereçlerin öğrenci ve dersin durumuna göre değişkenlik gösterebileceğini de anlatmaya çalışmıştır.

Öğretmenlerin Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Öğrencilerin Eğitiminde En Çok Sorun Yaşadığı Kavram ve Beceriler

Öğretmenlerin otistik öğrencilerin eğitiminde en çok sorun yaşadıkları kavram ve davranışlar incelenmiş ve Tablo 6’daki temalara ulaşılmıştır.

Tablo 6. Öğretmenlerin Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Öğrencilerin Eğitiminde Yaşadıkları Sorunlar İle İlgili Görüşleri

S.N.	Temalar	f
1.	İletişim Problemleri	3
2.	Olumsuz Davranışları Düzeltmede Sorunlar	3
3.	Birbirlerine Zarar Verici Davranışlarda Bulunma	1
4.	Kalıcılaştırmış Problem davranışları	3
5.	Özbakım Becerilerinde Sorunlar	2
6.	Yazı Yazmak ve Kalem Tutmada İsteksizlik	2
7.	Ailenin Öğrenciyi Desteklememesi	2
8.	Okul İdaresinin Verdiği Desteklerde Yetersizlikler	2

Öğretmenlerin eğitim verirken öğrencilerde gözlemlediği ve yaşadığı sorunlardan, özellikle iletişim problemleri, olumlu davranışları sergilemede yetersizlikler ve kalıcılaşmış problem davranışların öğretmenlerin için oldukça önemli problemler olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin eğitiminde yaşanan sorunların alışkanlık temelli olduğunu söyleyen öğretmen bu durumu; “ öğrencilerde alışkanlık haline gelmiş olumsuz davranışlar bulunmaktadır. Bu davranışlara iletişim problemi de eklenince düzeltesi oldukça zor olmaktadır” (Ö1) diyerek sorunları dile getirmiştir.

Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Öğrencilerin Devamsızlıklarının Nedenleri

Öğretmenlerin, “Sınıflarındaki otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilerin devamsızlık durumları ve devamsızlığı önlemek için aldıkları tedbirler ile ilgili görüşler” incelendiğinde; dört Katılımcı öğretmenlerden olan 4 öğretmen öğrencilerin devamsızlık yapma sorunlarının olmadıklarını ifade ederken, 7 öğretmen devamsızlık yapan öğrencilerin velisi ile görüştiklerini, 2 öğretmen okul idaresine bilgi verdiklerini belirtmiştir.

IV TARTIŞMA

Otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilerin öğretmenleriyle yapılan yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi ile yapılan bu araştırma öğretmenlerin görüşlerine göre otistik öğrencilerin eğitim sorunlarını ve bu sorunlara getirilebilecek çözümleri belirleyebilmek açısından önemlidir.

Otizm spektrum bozukluğu son yıllarda yetersizlik grupları içinde okullarda öğretimsel alan olarak en popüler alanlar arasındadır (Koçak, 2011). Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların öğrenme yöntem ve teknikleri diğer öğrencilere bazen benzemeyebilir. Öğretim yöntem ve teknikleri otizm spektrum bozukluğu olan çocuğun yetersizliğine göre seçilmelidir. Öğretmenler çocuğun yetersizliğine ve özelliklerine göre sınıf ortamında düzenlemeler yaptıklarını ve öğretim yöntemlerini öğrenciye göre seçtiklerini belirtmişlerdir. Otizm spektrum bozukluğu olan çocuğa göre öğretim yöntem ve teknikleri seçmek öğrencinin başarısını artırabilir ve öğrenmeyi kalıcı hale getirebilir. Bu yapılan diğer araştırmalar ile bezer sonuçlar çıkmıştır. Araştırma daha önce bu konuda yapılan araştırmaları desteklemektedir (Yavuz ve Özgür, 2016). Böylece öğrenci davranışlarında olumlu yönde gelişmeler olabilir. Yaptığımız gözlemlerde öğretmenlerin öğretim yöntem ve tekniklerini öğrencinin yetersizliğine göre seçtikleri belirlenmiştir. Öğretmenler öğrencinin konuyu öğrenmesi için yaptıkları bu davranış doğru ve yerinde bir davranış olmuştur.

Öğretmenler otizm spektrum bozukluğu olan çocukların eğitiminde en çok alışkanlık haline gelmiş olumsuz davranışlar olduğunu belirtmektedirler. Bu olumsuz davranışlar öğretmen, öğrencinin ailesi, okul idaresi ve rehber öğretmen birlikte öğrencide olumlu yönde değiştirebilecek davranışların planını yapabilirler. Öğretmenlerin uzun süre otizm spektrum bozukluğu olan çocuklarla çalışmaları gerekebilir. Ayrıca, öğretmenler otizm spektrum bozukluğu olan çocukların diğer yetersizliği olan çocuklara göre öğretim yöntem ve tekniklerinin farklı olduğunu düşünmekte, bu sebeple sınıflarındaki otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilerin okuması ve yazması konusunda kurs ve seminer almak istemektedirler. Örneğin; normal sınıflarda öğrenim gören birinci sınıf öğrencisi okuma çalışmalarında harfleri tüm dengelim yöntemiyle öğrenmekte, otizm spektrum bozukluğu olan öğrenci ise bazen tümevarım yöntemiyle harfleri hemen öğrenebilmektedir, Sonuç olarak, yapılan araştırma kapsamında elde edilen bulguların, otizm spektrum bozukluğu olan çocuklarla ilgili alanyazında bulunan diğer araştırmalarla(Koçak, 2011; Çopuroğlu ve Mengi; 2014; Musayev, 2015; Aslan, 2017 ve Altun ve Kasım, 2019) benzer özellikler taşıdığı belirlenmiştir. Öğretmene, öğrencinin olumsuz davranışlarının azaltılmasında veya yok edilmesinde öğrencinin ailesi, okul idaresi ve rehber öğretmen de yardımcı olmalıdır. Paydaşların yardımı öğrencinin olumsuz davranışlarını azaltabilir veya yok edebilir.

V SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde sonuçlar, öneriler ve ileriye yönelik önerilere yer verilmiştir.

SONUÇ

Araştırmada otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilerle çalışan öğretmenlerin yaşadıkları sorunların incelenmesi ilgili verilerin analizi neticesinde aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.

Bu sonuçlar;

1. Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların eğitim gördüğü sınıfların fiziksel ortamları öğrencilerin yetersizliklerine göre düzenlenmesi gerekliliği tespit edilmiştir. Örneğin, Otizm spektrum bozukluğu olan çocuk üst katlardaki sınıflara çıkamayacak durumda ise o çocuğun sınıfı birinci katta olması gereklidir.
2. Bu okullara özel eğitim sınıf öğretmenleri görevlendirilmelidir. Bu öğretmenlere otizm ve otizm spektrum bozukluğu olan çocukların iletişim becerileri

ve sosyal becerileri konusunda eğitim yöntem ve teknikleri ile ilgili eğitim verilmelisi gerekliliği ile ilgili eksiklik görülmüştür.

3. Bireyselleştirilmiş eğitim planları ve otizm spektrum bozukluğu olan çocukların öğretim yöntem / teknikleri uygulaması tüm özel eğitim öğretmenlerine de verilmesi gerekliliği görülmüştür.

4. Otizm spektrum bozukluğu olan çocuğa sahip aile bireylerine de çeşitli beceri ve davranışları kazandırmak için eğitimler verilmesi gerekliliği sonucu ortaya çıkmıştır.

ÖNERİLER

Çalışmada elde edilen bulgular kapsamında, araştırmacı, akademisyen ve alanında uzman kişiler için özetle aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir.

1.Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların öğretmenlerine öğretim programları ve öğretim yöntem / teknikleri konusunda bilgi verilebilir.

2.Otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilerin ailesine çocukların sosyal iletişimi ve günlük bakım becerileri konusunda uzmanlar tarafından aile eğitimi verilebilir.

3.Okulda uzmanlar tarafından okul idaresine hizmet içi eğitim, kurs ve seminerler düzenlenebilir.

İleriye yönelik önerilerde, otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilerin evlerinde yaptıkları etkinlikler ile ilgili velilere neler yapması gerektiği hakkında bir çalışma yapılabilir.

KAYNAKÇA

Altunışık, R., Coşkun, R., Yıldırım, E., Bayraktaroğlu, S.(2001).

American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders* (5th ed.). Arlington, VA: American Psychiatric Publishing.

Assunção, F., Gillian H., & Laila N. (2008) Teacher quality, professionalism and Professional development: findings from a European project, *Teacher Development: An international journal of teachers' Professional development*, 17:4, 431-447, DOI:10.1080/13664530.2013.800743

Birkan, B. (2009). *Otizmi Olan Çocuklar ve Eğitimi*. (Editör:Gönül Akçamete). *Genel Eğitim Okullarında Özel Gereksinimli Olan Öğrenciler Ve Özel Eğitim*. Ankara: Kök Yayıncılık.

Büyükoztürk, Ş.(2004). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. Ankara: PegemA Yay.

Christensen, L. B., Johnson, R. B., ve Turner, L. A. (2015). *Araştırma Yöntemleri: Desen ve Analiz*, (Çev. A. Alpay), Ankara: Anı Yayıncılık,

- Çelik, Ö., Yorulmaz, A. ve Çokçalışkan, H.(2019). Öğretmen Genel Yeterlikleri Açısından Sınıf Öğretmenleri ve Öğretmen Adaylarının Kendilerini Değerlendirmeleri. Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 20 (Özel Sayı), 203-215. DOI: 10.17494/ogusbd. 548342.
- Doyle Barbara T. ve Emily Doyle Iland.(2004).*Autism Spectrum Disorders from A to Z:Assessment, Diagnosis and More*. Texas: Arlington.
- Ekiz, D.(2006). *Öğretmen Eğitimi ve Öğretimde Yaklaşımlar*, Ankara.
- Iovannone Rose, Glen Dunlap, Heather Huber ve Don Kincaid.(2003). Effective Educational Practises for Students with Autism Spectrum Disorders, *Focus on Autism and Other Develop mental Disabilities*. 18, 3: 150-165, Fall.
- Karasar, N.(2000).*Bilimsel Araştırma Yöntemi*.10.baskı. Ankara: Nobel Yayınları.
- Koçak, F. (2011). *Otistik Çocuklara Hayat Bilgisi Dersi Ailemiz Teması İçinde Geçen Kavramların Öğretiminde Semantik (Anlamsal) Kavram Haritalarının Kullanımının Etkililiği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Özel Eğitim A.B.D. Özel Eğitim B.D.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2017). *Öğretmenlik mesleği genel yeterlikleri*. Ankara: Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) , (2018). *Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği*, Resmi Gazete, Yayımlanma Tarihi: 7 Temmuz 2018, Sayı: 30471, s. 2
- Rogers, Sally J. (2000). Interventions that Faciliate Socialization in Children with Autism, *Journal of Autism and Developmental Disorders*. 30, 5: 399-409.*Resmi Gazete*.30471, 07.07.2018.
- Seferoğlu, S. S. (2004). Öğretmen adaylarının öğretmen yeterlilikleri açısından kendilerini değerlendirmeleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26, 131-140.
- Şişman, M.(2009).Öğretmen Yeterlilikleri: Modern Bir Söylem ve Retorik. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. Özel sayı.C.10,s.3,ss.63-82
- Tümüklü, A.(2000). *Eğitimbilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme, Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*. Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitim Yönetimi, s.24, s.543
- Yıldırım, A.ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*.(11.baskı).Ankara: Seçkin Yayıncılık.

İNTERNET KAYNAKÇA

<http://ilkogretim-online.org.tr/vol5say2/v5s2m8.pdf> 18.12.2007; Ekiz, D. ve Yiğit, N. “Öğretmen Adaylarının Öğretmen Eğitimindeki Modeller Hakkında Görüşlerinin Farklı Programlar Açısından İncelenmesi”, *İlköğretim Online Dergisi*, S. 5 N:2, Ankara, 2006, ss. 113-114'den alıntı(Erişim Tarihi: 03.11.2020).

Creative Commons licensing terms

Authors will retain the copyright of their published articles agreeing that a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0) terms will be applied to their work. Under the terms of this license, no permission is required from the author(s) or publisher for members of the community to copy, distribute, transmit or adapt the article content, providing a proper, prominent and unambiguous attribution to the authors in a manner that makes clear that the materials are being reused under permission of a Creative Commons License. Views, opinions and conclusions expressed in this research article are views, opinions and conclusions of the author(s). Atlas Publication and Turkish Special Education Journal:International Research shall not be responsible or answerable for any loss, damage or liability caused in relation to/arising out of conflict of interests, copyright violations and inappropriate or inaccurate use of any kind content related or integrated on the research work. All the published works are meeting the Atlas Publishing requirements and can be freely accessed, shared, modified, distributed and used in educational, commercial and non- commercial purposes under a [Creative Commons Attribution 4.0 International License \(CC BY 4.0\)](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).